

Hans Christian Johansøn Begtrup

af Ole Bertelsen

Historien om en lærd præst, salmedigter og forfatter i Nors-Tved i 1700-tallet.

Denne artikel er skrevet for at skildre en person, der af og til optræder i slægtshistoriske sammenhænge, og da næsten altid med den tilføjelse, som Sofus Wiberg anfører om hans korpus i sin præstehistorie: Han »kjørte med 4 Heste for tilsøgs, da han var saa ualmindelig svær, og der ved Tved fandtes dybe Moradser«.

Der er imidlertid andre grunde til at beskæftige sig med Hans Christian Johansøn Begtrup end hans voluminøse krop: Hans indfølelse, personliggende kirkebogsnotater, hans mærkværdige kirkebogsgåde, hans omfattende opkøb af jordejendom – og ikke mindst hans forfatterskab, der omfatter en salmesamling, som tilsyneladende er glemt. Han glimrer således med sit fravær i personregisteret i den ellers omfattende gennemgang af danske salmedigtere i Jørgen Kjærgaards fornemme *Salmehåndbog* fra 2003.

I det følgende fokuseres især på Begtrups forfatterskab.

EN KORT BIOGRAFI

Hans Christian Johansøn Begtrup fødtes den 4. maj 1703 i Helgenæs præstegård. Hans far er præsten Johannes Lauritzen Begtrup (ca. 1675-1719). Hans mor er Kirstine Cathrine Jensdatter Lyngbye (1672-1731). Hans mor er ud af en slægt, som tidligere har fostret mange præster. Én af disse er hendes farbror, Anders Nielsen Lyngbye, der i årene 1675-1701 var sognepræst i Nors-Tved.

Hans farfar og oldefar var begge herredsfogder i Mols Herred, og hans tipoldefar var skriver og foged på Kalø Slot. Han er således på såvel mødrene som fædrene side sidste led i en række af belæste personer fra samfundets top.

I 1719 mister han, formentlig mens han går på latinskolen i Mariager, sin far, og hans mor bliver gift med faderens efterfølger i præsteembedet, Rasmus Hirtznach.

Efter blot to års studier bliver Begtrup i 1723 teologisk kandidat fra Københavns Universitet med karakteren »haud«.¹ Vi ved ikke, hvad han i årene efter studietiden (1723-30) har foretaget sig; mest sandsynligt er det, at han har opholdt sig i København. En bønsskrivelse fra 1728, hvor han trygler kongen om et præsteembede, tyder på, at hans liv i denne periode har været kummerligt. I februar 1730 lykkes det ham endelig at få embede i Hvidbjerg-Ørum-Lodbjerg.

Kort efter indgår Begtrup i København ægteskab med Birgitte Kathrine Jacobsdatter Ohnsorg. Ifølge kirkebogen foregår vielsen hjemme »hos Baronesse Gersdorph i Kalleboderne«, hvor bruden har været kammerpige.

Birgitte Kathrine har sikkert fortalt sin kommende mand, at hun kom fra det fjerne Thyland, hvor Begtrups grandonkel altså havde været præst for år til-

Orlogsfregatten »Den gyldne Ørn« i Ørum kirke.

bage. Hun er født i Thisted i 1701, men vokser op i Bedsted som datter af herredsskriver i Hassing herred, Jakob Mortensen Ohnsorg (d. 1720) og Dorthé Christine Larsdatter (d. 1708).

Kun knap fire år kommer Begtrup til at varetage sit første embede i de tre små forblæste klitsogne, men i kirkerummet i Ørum har han sat sig et højst bogstaveligt og iøjnefaldende minde: Et kirkeskib med inskriptionen »TIL GUDS ÆRE KIRKENS SIR HAVER SOGNEPRÆSTEN HR HANS BEGRUP LADET DETTE STAFERE OG OPHÆNGE ANNO 1732«.

I oktober 1733 kaldes Begtrup til sognepræst i Nors-Tved, og her virker han resten af livet. I februar 1758 dør hans kone Birgitte Kathrine efter et næsten 28-årigt, barnløst ægteskab. Det kirkebogsnotat, som Begtrup forfatter i anledning af sin kones død, er interessant. Det viser med sin svulstighed ikke uventet, hvilken tid vi befinder os i. Måske giver det også en nutidig læser et lille bidrag til forståelsen af, hvilken person Begtrup var, og et eksempel på hans evner til at udtrykke sig på skrift:

»d 7 Febr: som var hvide Thisdag, døde Min Sl: kone Berthe Kirstine Ohnsorg, fød i Thisted d 11 oct: 1701, var Sl: Baronesse Giersdorffs CammerPige i 7 aar; I ægteskab med mig 27 aar 11 Maaned og 7 dage, Død i sit alders 56 aar 4 Maaned 2 uger 4 dage.

Hendis Grafskrift var saaledis:

Stat Læsere

Betragt og See

At ieg til Støv skal blive;

Min Kiære Mand

I Enke-Stand

Gud Aand og Naade give.

Vor Hadere

Kand Klarlig See

De har Sig Selv blameret;

Vj Fattig var

Med Lid Vj har

Hun er os Retireret.«

Formentlig sidst på året 1758 gifter Begtrup sig for anden gang med den kun 20-årige præstedatter Anna

Catharina Thomasdatter Praëm fra nabosognet Hjarde-mål. Ægteskabet bliver dog kort, måske kun få uger, for den 3. januar 1759 dør Begtrup og begravnes den 11. januar fra Nors Kirke. I den forbindelse udfærdiges et kirkebogsnotat, der måske siger mere om 1700-tallets trang til svulstig ornamentik og forherligelse end om Begtrups egentlige personlighed:

»d 11 January Begravet vores elskelige Sognepræst Velærværdige og Høylærde Hr Hans Christian Johansen Begtrup, som udj 28 aar i alt, nemlig 3 aar i Hvidberg og 28 aar her i Nors havde været en aarvaagen Guds Vægtene paa Zions hellige Bierg, og døde i sin alders 55de aar.«

H.C.Begtrups kirkebogsnotater er interessante, nogle steder kryptiske og mange steder i usædvanlig grad indfølelse. Interesserede læsere opfordres til at se nærmere på web-henvisningen sidst i artiklen.

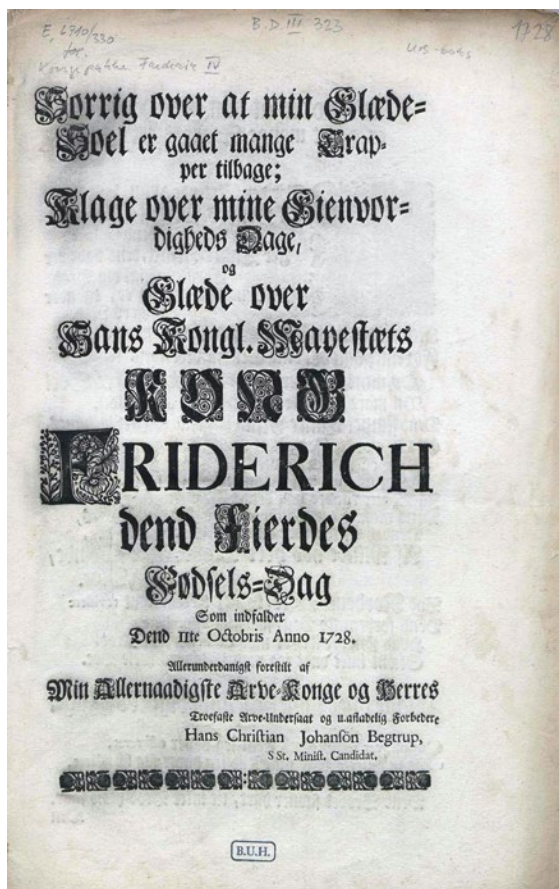
Ud over kirkebogsnotaterne udnyttede Begtrup sine evner på et egentlig forfatterskab. Fra årene 1727-50 kendes således fem forskellige værker fra hans hånd.

TANKE-RING

Det første af disse skrifter, *Tanke-Ring* fra 1727 kendes kun fra et citat i det andet værk *Sorrig over...*, hvor næsten en side er forbeholdt Begtrups fortrydelse over at universitetets censor, Hans Stenbuch, ikke har givet *Tanke-Ring* sit »imprimatur«, hvilket vil sige, at han ikke har godkendt værket til trykning. Man må derfor gå ud fra, at bogen kun har eksisteret som manuskript, og da det ikke findes på Det Kgl. Bibliotek, må det anses for tabt.

SORRIG OVER...

Den fulde titel lyder: *Sorrig over at min Glæde-Soel er gaaet mange Trapper tilbage; Klage over mine Gienvor-*

digheds Dage; og Glæde over Hans Kongl. Mayestæts KONG FRIDERICH den fjerdes Fødsels-Dag Som indfalder Dend 11te Octobris Anno 1728.

Dette andet værk fra 1728 er i virkeligheden et lyrisk opsat bønsskrift på kun fire sider. Det er en efter vore dages smag kvalmt smigrende hyldest, der har det ene formål at skaffe Begtrup et embede.

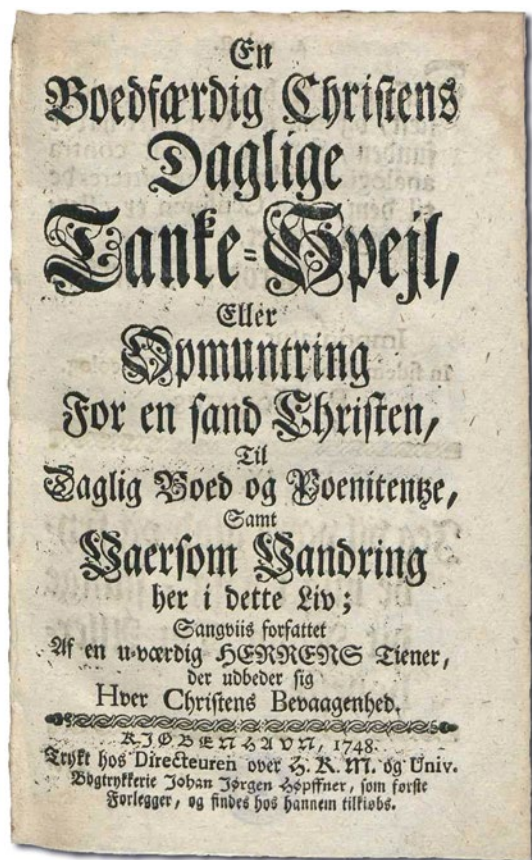
Værket påbegyndes som nævnt med en klage over, at det værk, han året før tilegnede dronningen, ikke er blevet godkendt. Derefter klager Begtrup over den elendighed, som manglen på et embede har medført. 35 ansøgninger har han i løbet af de sidste seks år uden resultat fremsendt, han mangler mad og klæder og har desuden i de sidste ni år været fader- og venneløs. Og, føjer han til, »Min Moder hvad har hun? hun har to Døttre smaa«. En noget ynkværdig tilsnigelse, da hans mor som nævnt allerede i 1720 blev gift

med faderens efterfølger, og da hans to søstre på det tidspunkt er 23 og 19 år gamle.

Så følger en fødselsdags-lykønskning til majestæten; derefter endnu en klage over mangelen på det daglige brød; så en kryptisk hyldest til dronningen: »GUD Esther fryde selv vor naadig Arve-dronning«; derefter en bemærkning om, at der faktisk i skrivende stund er tre vakante embeder, hvorefter bønsskrivelsen afsluttes med et på latin affattet hyldestdigt – to vers, som kan »fremføres med levende sangstemme« på melodien til salmen *Af højheden oprunden er*.

TANKE-SPEJL

Fuld titel: *En boedfærdig Christens daglige Tanke-Spejl eller Opmuntring for en sand Christen til daglig Boed og Poenitentze, samt vaersom Vandring her i dette Liv; sangviis forfattet af en uværdig Herrens Tiener, der erbeder sig Hver Christens Bevaagenhed.*

Det tredje værk fra 1748 er en salmesamling, der altså udgives 20 år efter Begtrups første skrivelser og 14 år efter ankomsten til Nors-Tved.

Bogen begynder med en indstilling af værket fra biskop Broder Brorson til det teologiske fakultet og et efterfølgende imprimatur af bogens trykning af professor Peder Holm. Efter et bibelcitát – Salmerne Bog, salme 9 – »Jeg vil være glad og fryde mig i Dig, sjunge dit Navn Du Allerhøjeste« – følger en over al måde ærbødig henvendelse til de personer, som Begtrup dedikerer sin bog: Kong Frederik V og hans dronning Lovise. Henvendelsen ledsages af et fire sider langt dedikationsdigt til majestæterne fulgt af en henvendelse til læserne; ligeledes poetisk opsat.

Derefter følger et såkaldt ærevers forfattet af »Hans Velærværdigheds ærbødige Ven og Tiener Wille Høyberg«. Wille Høyberg var en samtidig litterat, som Begtrup øjensynligt har haft nær kontakt med, og i sit ærevers beskriver Høyberg utvivlsomt, hvad der har været en del af Begtrups hensigt med denne bog, når han skriver:

»Vor Kirke aldrig kand fuldtakke Luther, som
Os Catechismum gav til vores Christendom.
Vor ungdom ligesaa Hr. Begtrup Tak skal gjøre,
naar Catechismum De i Poesi kand høre.«

Herefter følger et ærevers fra Peder Riber, nabopræsten i Vester- og Øster Vandet, og endnu ét fra sogne-
deggen i Nors-Tved, Lauritz Hundborg. Først da kommer den egentlige bogtekst, hvis indhold er 43 salmer.

Bogens beskedne omfang på kun 103 sider modsvares af mange fine typografiske detaljer med træskårne vignetter, prydersaler og pryddinjer, hvoraf enkelte er anvendt i denne artikel.

Med hensyn til bogens skrevne indhold er det vanskeligt ikke at drage en parallel til den norske forfatter Petter Dass' salmesamling *Katekisme-sange*. Begge værker er konstrueret og opsat på helt samme måde. De fem dele af Luthers *Lille Katekismus*, hvilket vil sige de ti bud, fadervor, dåbs-sakramentet, nadver-sakramentet og hustavlen, gennemgås del for del. Hver del indeholder én eller flere salmer, som fortolker digterens mening om indholdet, alle skrevet på en allerede kendt melodi.

Prydersal K fra siden med den første salme.

Dass' værk, som er mere omfangsrigt end Begtrups, idet de enkelte salmer indeholder langt flere strofer, blev skrevet i slutningen af 1600-tallet, men først udgivet posthumt i 1715. Det opnåede imidlertid en enorm popularitet og blev i de følgende år trykt i mere end 50 oplag. Det er derfor nærliggende at tænke, at Begtrup, da han skriver sit *Tanke-Spejl*, har villet gøre Dass kunsten efter, om end hans ambitioner sikkert kun har været af lokalt omfang.

Det gik imidlertid ikke, som Begtrup må formodes at have ønsket. Hans salmesamling blev glemt, mens Dass' værk blev folkeejt og sunget i både kirke og hjem; tre af hans salmer figurerer endnu i salmebogen. Og sikkert ikke uden grund. Kvalitetsmæssigt kommer Begtrup ikke i nærheden af Dass.

Som Høyberg skriver i sit ærevers, må Begtrup have brugt sine salmer ved gennemgangen af Luthers katekismus i forbindelse med konfirmationsundervisningen. Det kan Dass ikke have gjort, da konfirmationsundervisningen endnu ikke var indført på hans tid. Men hensigten med salmerne i en såvel kristelig som sekulær opdragende og moraliserende retning er ikke til at tage fejl af for dem begge. Se i tekstboksene på næste side en sammenstilling af de to forfatters udgave af salmen, der begge er skrevet til det samme af de ti bud: »Du skal ikke tage Herren din Guds navn forfængelig.«

Trods deres fælles opdragende og moralistiske tilgang til emnet, tilhører de to forfattere jo to forskel-

Petter Dass

Mel: »Jeg gik mig i min Urtegaard«

1. Det andet Bud i Herrens Navn
Vi nu begynde paa,
O gid at vi med Siæle-Gavn
Det efter leve maa!

2. Det Bud alvorlig byder dig,
At du slet ingenlund
Skal HERrens Navn forfængelig
Indlukke i din Mund.

3. Du skal dig altid vare vel,
At du saa læt ey svær,
Og bander ved din Gud og Siæl,
Som mangel gjør disssverr!

4. Dend Gud i høyen Himmel-Sal
Er alt forhærlig til,
Mand med hans Nafn Spilfægte skal,
Og gjøre hvad mand vil.

5. Dend dig ey troer paa Ja og Ney,
Sin Lyst Hand gjøre maa,
Gak du din Kaas og drag din Vey
Lad dend Mistroend' staa.

6. Du skal og ey ved JEsu Død
Stadfæste nogen Eed,
Ey eller ved de Saar saa rød
Guds Søn U-skyldig Leed.

7. Betænk Guds Søn har engang taaldt
Død under aaben Sky,
Hvi vil du Hannem have Saalt
I Morders vold paa ny.

8. Hvi skal din Tunge Pidske den
Der før var Piint og strakt?
Vil du, Guds Lam skal hver Dag hen
Til Korset vorde bragt?

9. Er det den Løn hand have bør
For ald sin Blodig Sved?
Er det den Tak, som Ham tilhør
For ald Sin Kiærlighed?

10. Du skal og uden ald forskiel
Udrydde slet af Land
Ald Signe-Folk og Satans Træl,
Og hver en Spaadoms Aand.

11. Samt alle dem der Fugle-Skriig
Og Dages vall forstaar,
Og alle dem, der Hemmelig
Med Trolldoms Konst omgaar.

12. Du skall ey paa din Sygdoms-Dag
Hos dennem Spørge raad.
Det er din Gud en misbehag,
Og Vederstyglig daad.

13. Hvi skulle du gaa Gud forbi,
Der er dend Læge kiæk?
Som gjør os fra vor Synder fri
Og heeler ald vor Bræk.

14. Men at en Hex er viis og Klog
I Læge-Kunst og Cuur.
Det har hun af dend Sorte Bog
Det vantroe Creatuur.

15. Thi Satan Kappen veed at snoe
Hvor Veyret Føye vill,
At giøgle for dem paa Ham troe,
Det er hands daglig Spill.

16. Jeg negter ey, Hand jo Forstand
Paa Jordens Urter har,
Hvor ved en Sygdom hielpes kand
Som synes Tung og Svar.

17. Naturen haver meget Skiult,
Hves brug dog Satan veed,
Men under det har Hand gedult
Et farlig Skalcke-Sneed.

18. Helbreder hand ved Hexers Konst,
At du din Sundhed faaer,
Da viid, hand gjør det ey omsonst,
Din Siæl i fare staar.

19. Ach! det var dig en slet Profit,
At du din Helse fant,
Og blev din Siæl der over qvit,
Hvad var det Du da vant?

20. Guds Bud og strengt formaner dig,
Du vogte skall din Mund,
At dend ey taler Løgn og Svig,
Ey digter falsk Paafund.

21. Vel er det saa, at Løgn, disverr!
Blant Folk er forgemeen,
Thi ingen Mand, hvor kiæk hand er
Kand kaldes Engel-Reen.

22. Saa agtes det dog skammelig
At Liuve med forsætt,
Og hvo sig Venne vil til sligt,
Hand slegter Fanden rett.

23. Vi veed at Løgn i Paradiis
Var Slangens første Skam,
Og hvo der elsker samme viis
Er lige god med Ham.

24. Derfor see til, at Løgn og List
Dig ey bevises paa,
Du kanst dig brænde ved en Gnist,
Men ingen Varme faae.

25. Et Ord et Ord, en Mand en Mand,
Dit Ja skal blive Ja,
Lad Sandhed blomstres i vort Land,
Og gak ey der ifra.

26. See til du og forlyster dig
Med Psalmer, Sang og Digt,
Aflegg for Gud ydmygelig
Din Skyldighed og Pligt.

27. Den allerlifligst Harpe-Liud,
Som Øret høre kand,
Er, at mand siunger Sions Gud
En Sang i Christen Land.

28. O gid ald Verden runden om
Var med hands Lov opfyldt!
Hand er det værd dend Herre from,
Og hand har det forskyldt.

29. En tørstig Siæl hun Takker tit
Kon for en Drik med Vand;
Hvi skulle Gud da miste sit,
Som er saa god en Mand?

30. Hand kand ey mindre faae, end Tak
For alt sit givne Gods,
Og ingen uden Skarens Pak
Benægter Gud sin Roos.

31. Vor sidste Slutning være skal,
Og det almindelig:
Gud i dend høye Himmel-Sal
Skee Lov Ævindeligh!

H. C. Begtrup

Mel: »Jesu søde Hukommelse«

1. O Christen! Du ey bande maa,
Betænk! Hvor ilde det vil gaa
Dig, om du svær, Gud elsker ey
Dig, om du gaaer paa denne Vey.
2. GUds Navn tag ey forfængelig,
Og hvem som feyler imod dig,
Band ikke ved GUds dyre Navn,
Det ey vil vorde dig til Gavn.
3. Forbandelsen vil ramme dig,
Om du din Næste pludselig
Forbander, tænk Forbandelsen
Vil gaae fra ham til dig igien.
4. Elt dig ey i den Bande-Dynd
Og vogt dig for den Trolldoms Synd,
Sign ey, maen ey, men HERren søg,
Og med hans Navn driv aldrig Spøg.
5. Misbrug ey Jesu søde Navn,
Men ald din Tiid det ret omfavn,
I Modgang er det Siælens Trøst,
Den han saa dyre har forløst.
6. Din Jesu Navn tilbeed og beed,
Du hannem ey skal gjøre keed,
Af din Opførsel, derfor stræb
Du Kiødets Lyster i dig dræb.
7. Priis GUD og tak ham mangelund
For hver en Dag og Naade-Stund
Han her i Livet under dig,
Ja Priis og Tak ham inderlig.
8. Saa tidt du imod dette Bud
Forseer dig, du fortørner GUD,
Synd derfor mod ham aldrig meer
Og tænk, din Fejl GUD stædse seer.
9. En Christen derfor sukke bør:
Bevar mig GUD jeg aldrig gjør
Imod dit Bud og Villie,
Dertil din Naade mig betee.

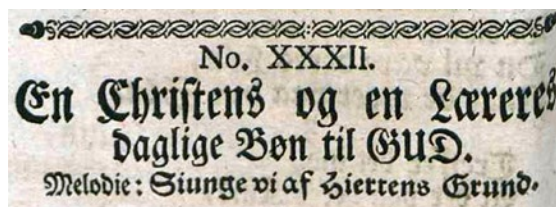
lige perioder, adskilt af godt 50 år. Dass er vel med sine svulstige referencer til trolddom og heksekunst og med sine overmåde mange vers en åbenbar repræsentant for ortodoks luthersk barok. Men hvordan rubriceres Begtrup?

Umiddelbart som en typisk 1700-tals pietist, ville man tro. Hele Begtrups levetid er en periode, hvor den fra Tyskland kommende pietistiske vækkelse i flere forskellige versioner vinder indpas i Danmark, og i adskillige sogne ikke langt fra Nors-Tved ses pietismen i den herrnhutiske version. I Vester Han Herred var der i Øsløs-Vesløs-Arup endda tale om en særdeles kraftig herrnhutisk vækkelse, anført af pastor Cay Thomsøn Praëm, bror til Begtrups anden kone. Det ville derfor ikke undre, om pietistiske sympatier dukkede frem i Begtrups værker.

Det ser imidlertid ud til at forholde sig anderledes. Teolog og hymnolog Jens Lyster, der kender tidens herrnhutisme og pietisme, mener, at »...*Begtrup har været en begavet og selvbevidst og sikkert velanskrevet sognepræst af den ortodokse slags, der har holdt sig helt uden for de nye pietistiske strømninger, som via hans biskop kan være kommet til Aalborg Stift*«. ²

I sin argumentation for Begtrups teologiske tilhørsforhold nævner Lyster salme nr. 32 og fremhæver, at strofe 2 fremstår som typisk ortodoks og moralistisk bodskristendom. Se salme 32 i tekstboks næste side.

Samlingens sidste salme, den 43. og ikke nummerede, findes under overskriften »*Slutningen og Enden her paa*«. Salmen viser utvetydigt Begtrups og den luthersk-ortodokse kristendoms grundlæggende syn på tilværelsen som et byrdefuldt foretagende, der må henslæbes med sorg og trængsler »*i jord og muld*« og med bevidstheden om, at sådan et liv er forbundet med den nødvendige anger, »*en sand bodfærdighed*«, hvis det ikke skal ende i »*ævig fordømmelse*«.

Salme 32

1. Mit Barn frygt den sande GUD,
Efterlev de Ti GUDs Bud,
Reens dit Levnet Dag og Nat,
Saa du JESum ret har fat,
Tænk paa hannem Nat og Dag,
Stræb, du ham er til Behag,
Og paa Ordet ret faaer Smag.
 2. Adams Synd forvoldte, at
Vi i Synde Stand er sat,
Men ved Boed vi komme kand
I den salig Naade-Stand
Med vor GUD, om vi kun vil
Sky all Synd, ja Drik og Spil,
Og hvad meere Ondt er til.
 3. Har vi end i Adam tabt
Det, som hannem var medskabt,
Hellighed, Retfærdighed,
Viisdom sand og meere med,
Er vi ved Forjættelsen
Om GUDs Søn oprejst igien,
Der er bleven vores Ven.
 4. Tak GUD Fader! at du mig
haver ziiret underlig,
Siæl og Legem, Liv og Aand,
Sands med meer' jeg af din Haand
Faaet har, og daglig Brød
Du mig under til min Død,
At jeg ey skal lide Nød.
 5. Tak min Frelser JESu from,
Fordi du til Verden kom
At forlige os med GUD,
Og din Kirke luttre ud
Fra all Synd, og ved din Død
Satans Baand og Lenker brød
Og ham bunden derved bød.
 6. Os regier, vi altid dig
Takker meget hiertelig,
Af vor gandske Sind og Siæl,
For du har giort mod os vel,
Lad os for dig leve saa,
Vi med dig i Naade staae,
Synds Forladelse og faae.
 7. Naar jeg her af Livet gaaer,
Hielp din Bistand at jeg faaer,
Ja naar Satan frister mig,
Vend min Lengsel ret til dig,
End mit Liv med Salighed,
Du for mine Synder leed,
Jeg ey anden Frelser veed.
 8. Naar jeg for din Domstoel staaer,
Hielp, en naadig Dom jeg faaer,
Und mig blant de Salige
Sted, jeg ævig dig maa see,
Her i Livet lær mig saa,
Jeg for andre lyse maa,
Helvede jeg kand undgaae.
- (for lærerne)*
9. Mine Lam og mine Faar
Jeg har vogtet Fiorten / Nogle Aar
Der er af din Faare-Stie
Og dit eget Liberi,
Hielp, at Hyrden alle dem
For din Domstoel leeder frem
Til dit rette Himmel-Hiem.
 10. Hellig Aand jeg siger Tak,
Fra mig ingenlunde gak,
Men ved Naade-Midlerne:
GUDs Ord, Sacramenterne,
Styrk min Troe, GUD mig har kiær,
All min Synd udslettet er,
Meer' mig ey jeg ønsker her.

Mel: I JEsu Navn skal all vor Gierning

1. Sex Dage er
Vort Liv i Verden her
Af Møye fuld
Forslæbt i Jord og Muld
Udaf Sorg og Trængseler,
Men naar den Syvende
For os sig lader see,
Vor Hvile-Dag vi faaar,
Da vi fra Verden gaaer,
I vor Grav da tys og still'
Vi os gjerne lægge vil,
Som vi leve, døe vi til.
2. Blive vi ved
En sand Boedfærdighed,
Mens vi er i
Den vildsom Verdens Sti
Døer der i, da Salighed
Os giver Gud, men de,
Der ubodfærdige
Til Enden viser sig,
faaer aldrig Himmerig;
Men de til Fordømmelsen
Vises ævig, ævig hen,
Derfra kommer ey igien

Efter den afsluttende salme følger et register og, som et ekko af tidens overdådighedstrang, endnu en afslutning, der lyder sådan:

»Vend ofte disse Blade, der
I denne Bog er satte,
Jeg vil forsikre dig og hver,
Du lærer da at fatte
All Avind til Guds Fiende.

Til Synd og alle Lyder,
Og stræber kun at lade see,
Gudsfrygt og Christne-Dyder.
Naar du da sligt vil lade staae
Dig udi daglig Minde,
Guds Naade skal du vist her faae,
Og Saligheden finde,
Naar du ved Døden udgaaer her
At sige Verden Vale,
Du villig gaaer, boedfærdig er,
Din Siæl GUD at befale.«

De 43 salmer er skrevet over 19 forskellige, allerede kendte melodier. Af disse ses de 18 i Kingos *Graduale*, som var den koralbog, der ledsagede *Dend Forordnede Nye Kirke-Psalme-Bog*, i daglig tale kaldet *Kingos Salmebog*, der i 1699 blev autoriseret til brug

i alle kirker i Danmark og Norge. Vi må derfor gå ud fra, at Begtrup i sine gudstjenester har anvendt *Kings Salmebog*, og at menigheden har været vel bekendt med salmemelodierne heri, så vel bekendt, at den uden besvær også har kunnet synge med på de 43 nye katekismesange.

Og den overvældende brug af melodier fra *Kings Graduale* understreger Begtrups ortodokse tilhørsforhold. Med pietismen introduceredes i andre sogne en række melodier, der af en del af samtiden blev opfattet som alt for galante og upassende. Den type melodier har Begtrup holdt sig langt fra.

CHRISTENDOMMENS EVANGELISKE FORSMAG

Fuld titel: *Christendommens evangeliske Forsmag, eller De aarlige Evangelier til Catechismum henførte ved Spørgsmaal og Giensvar, Gud til Ære, af den, som udbeder sig Hver Christens Bevaagenhed.*

Det fjerde værk fra 1749 er en gennemgang af årets tekstrække. Ialt 75 bibeltekster til samtlige årets søndags- og højtidsprædikener citeres over 396 sider,

relateres til Luthers *Katekismus* og forklares efterfølgende ved spørgsmål og svar.

Bogen begynder med biskop Broder Brorsons indstilling af værket til det teologiske fakultet og efterfølgende imprimatur af professor Peder Holm. Derefter følger en lang liste over personer, som bogen på det ærbødigste dedikeres.

En person glimrer dog ved sit fravær i denne række af fremtrædende personer fra såvel lokalområdets som fra landets højeste poster: kongen. Og fraværet af kongen – og hans gemalinde – er især uforståeligt i betragtning af den omtale, som de fik i det foregående værk; her tildeles majestæterne først to sider med pragtversaler og derefter et fire sider langt dedikationsdigt.

Hvad er mon forklaringen på, at de overhovedet ikke figurerer i denne bog?

Et bud kan være, at det er gået op for Begtrup, at Frederik V er af en ganske anden personlig beskaffenhed end faderen Christian VI, som var en dybsindig, tænksom, indesluttet, pietistisk orienteret kri-

Nors Kirke, hvor H. C. Begtrup virkede som sognepræst de sidste 25 år af sit liv. Foto: Henrik Bolt-Jørgensen.

sten, der skyede forlystelser, fordømte skørlevned og indførte den tvungne kirkegang; forhold, der ser ud til at have været i god overensstemmelse med Begtrups anstændighedsopfattelse og livssyn. I 1730 blev Frederik V regent. Han var sin fars diametrale modsætning: Alt andet end indesluttet; elskede forlystelser og udskejelser, der langt overskred almindelig moral.

Efter en fem sider lang dedikationstekst efterfulgt af en kort »Fortale til læseren«, og lige før bogens egentlige tekst, følger en lykønskningstekst på rim fra Otto Didrich Aagaard, præst i Hassing-Villerslev, endnu ét fra Jens Larsøn Bonne i Hillerslev-Kaastруп, ét fra Peder Riber i Vester-Øster Vandet og endelig ét fra den ovenfor nævnte litterat Wille Højberg, København.

Først da begynder den egentlige tekst, bestående af årets tekstrække. Hver enkelt tekst gennemgås på den måde, at en imaginær spørger stiller spørgsmål til teksten, som derefter besvares af forfatteren.

Denne måde at gennemgå teksten på kan synes simpel, nærmest barnagtig, idet svarene stort set allerede er givet ved gennemlæsningen af teksten. Men der er vel grund til at huske på, at de bønder, som må anses for målgruppen for denne bog, langt fra har væ-

ret trænede læsere. Og kun et fåtal af dem har vel været i stand til at gennemføre de intellektuelle overvejelser, som spørgsmålene lægger op til. Der er derfor grund til at se denne bog som udtryk for det forhold, der i almindelighed har været mellem præst og menighed, og som i høj grad kan sammenlignes med et forældre-barn-forhold. Præsten har været den forklarende, den belærende og ofte også den tugtende i et aldrig ligeværdigt forhold.

Efter gennemgangen af hver enkelt tekst slutter Begtrup af med et lille, opbyggeligt digt, der fortæller os om hans lyst til at udtrykke sig poetisk. Ikke alle disse slutvers er af lige stor kunstnerisk værdi, men de giver os måske en fornemmelse af personen Begtrup og af den stemning, der må have bredt sig ved slutningen af hver af hans prædikener. Stor og mægtig har han stået og med sin enorme præstekjole fyldt prædikestolen ud, hævet over menigheden, hvis vadmel-beklædning har tilført kirkerummets indestængte luft en klæg væde og den ramme stank af stald. Og med bevidstheden om, at nu, endelig, er den prædiken slut, har de taget imod hans rungende stemmes:

»Naar Storm og Veyret det er bøs,
GUD trøste dem, der er til Søes,
GUD hielpe dem, der da er bange,
At de med Liv kand Havnen lange,
Vor Kirke-Skib o Jesu from
Til Hielp i Modgangs Bølge kom
Stil Stormen, hemme Havets Vande,
Lad Skibet uden Skibbrud lande.«

Og på vejen hjem har tænkensomheden hvisket dem i øret, at »...han er gue nok nøj en degter den præjst«.

TAKKE PSALMER

Fuld titel: *Takke Psalmer og Bønner for Hilderslev Herred, sparet for Fædød.*

Dette femte og sidste værk fra Begtrups hånd fra 1750 må, ligesom det første, formodes at være gået tabt, da det ikke findes på Det Kgl. Bibliotek, skønt flere kilder nævner det.

Det er en skam, at værket er forsvundet, Begtrups evner som poet taget i betragtning. Man kunne forvente i denne bog at finde en fin salmesamling. Tit-

OM KILDERNE TIL DENNE ARTIKEL

Denne skildring af H. C. Begtrup er en mindre del af internet-portalens *Norsprojekt*, der omfatter forskellige originale dokumenter, fortrinsvis fra 1700-tallet.

Projektet præsenterer således alle enestemini-sterialbøgerne, folketællingerne fra 1787, 1801 og 1834 samt fattigprotokollen fra 1756 i Nors og Tved sogne, alle med fotos og transskriptioner. En række artikler knytter sig til de nævnte dokumenter; nærværende artikel er blot et uddrag heraf.

Kilderne til nærværende artikel vil således i stort omfang kunne tilgås digitalt i en original version. Eksempelvis vil alle Begtrups kirkebogsnotater, hele hans bevarede forfatterskab, salmesamlingen, der endvidere findes i en moderne typografi, og alle handelsdokumenterne fra skøde- og panteprotokollen kunne ses her:

arkivthy.dk/norsprojekt/INDEX.html

len fortæller, at samlingen er skrevet i forbindelse med den katastrofe, som ramte en stor mængde bønder fra 1745-52, da kvægepesten rasede. På sælsom vis gik bønderne i Hillerslev Herred dog fri, og det må være på denne baggrund, at Begtrup skrev sine *Takke Psalmer*.

Måske har han været inspireret af salmedigteren H. A. Brorson, der i et tillæg til *Troens rare Klenodie* skrev en 13 strofer lang salme om kvægepestens hærgen, »En Psalme mod den begyndte Lande-Plage 1745«. Det kan endog være, at de to digtere har kendt hinanden. Brorson var kandidat fra Københavns Universitet i 1722, Begtrup i 1723.

Mon der et eller andet sted i Thy gemmer sig et eksemplar af Begtrups salmesamling?

H. C. Begtrups signatur.

Ole Bertelsen.

Født 1941. Pensioneret folkeskolelærer.

Litteratur

- Akslen, Laila: *Norsk Barokk. Dorothe Engelbretsdatter og Petter Dass i retorisk tradisjon*. Cappelen Akademisk Forlag 1997.
- Bertelsen, Niels Ole Bunch: *Et barnemord i Thy*. Forlaget Knakken 2013.
- Brorson, Hans Adolph: *Samlede Skrifter* (udg. L. J. Koch). O. Lohses Forlag 1951-56.
- Caroc, Johannes: *Peder Nielsen Skrivners Efterkommere. Slægtten Begtrup med dens Spindeliner gennem fire hundrede Aar*. 1932.
- Dass, Petter: *Katechismus-sange* (udg. Harald Beyer). J. W. Eides Forlag 1947.
- Glahn, Henrik: *Salmemelodien i dansk tradition 1569-1973*. Forlaget Anis 2000.
- Hansen, Georg: *Præsten paa Landet i Danmark i det 18. Aarhundrede*. Det danske Forlag 1947.
- Juul Sørensen, H.: »Træk af Kirkehistorien«. I: C. Brunsgaard og H. E. Pedersen: *Landet mod Nordvest.*, bd. 1. Forlaget Bauta 1947, s. 269-290.
- Kingo, Thomas: *Gradual, En Ny Almindelig Kirke-Salmebog*. 1699.
- Kjærgaard, Jørgen: *Salmehåndbog*. Det Kgl. Vajsenhus 2003.

- Klastrup, Kristen: »Kvægepesten i Thy 1748-1749«. *Historisk Aarvog for Thisted Amt* 1933, s. 390-411.
- Koch, Hal og Bjørn Kornerup: *Den Danske kirkes Historie*, bd. V. Gyldendal 1951.
- Lundbye, Jørgen: *Kirkekampen i Danmark 1730-1746*. Schønberg 1947.
- Sthen, Hans Christensen: *Hans Christensen Sthens Skrifter IV* (udg. Jens Lyster). Det Danske Sprog- og Litteraturselskab 2015.
- Wiberg, Sofus Vilhelm: *Personalhistoriske, statistiske og genealogiske Bidrag til en almindelig dansk Præstehistorie*. Den Hempelske Boghandel 1870.
- Worm, Jens: *Forsøg til et Lexicon over danske, norske og islandske lærde Mænd*, bd. I. 1771.

Noter

- 1 »Haud illaudabilis« (»ikke urosværdig«) var den næstlaveste karakter på den skala, der benyttedes indtil 1788.
- 2 Personlig kommunikation.
- 3 Begtrup refererer her til sig selv: i udgivelsesåret har han netop virket i 14 år i Nors-Tved.